

УДК 339.944:005.336.1

Горбань С.Ф.¹, Мазур О.О.²

¹ канд. техн. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. БТЕ-0812 «Запорізька політехніка»

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЗЕД ПІДПРИЄМСТВА

Оцінка ефективності зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) підприємства є багатовимірним процесом, що охоплює аналіз фінансових, маркетингових та виробничих показників. Основним критерієм ефективності є отримання прибутку від реалізації продукції на міжнародному ринку. Аналіз ефективності ЗЕД здійснюється шляхом зіставлення доходів і витрат, що дозволяє оцінити прибутковість зовнішньоторговельних операцій [1, с. 54].

Згідно з дослідженнями М. В. Братанича та Т. В. Полозової, рівень ефективності діяльності підприємства значною мірою залежить від його економічного потенціалу та здатності до адаптації в умовах конкурентного середовища. Важливими факторами є ефективне використання активів, інвестиційна діяльність та якість продукції [2, с. 155].

Оцінювання економічної ефективності передбачає порівняння отриманих результатів із витратами ресурсів на їх досягнення. Основними параметрами аналізу є прибуток підприємства та собівартість використаних ресурсів [3, с. 123].

Оцінка власного потенціалу в умовах конкурентного середовища зовнішнього ринку та розробка стратегій підвищення конкурентоспроможності, що сприятимуть максимізації прибутку, вимагають від підприємства-експортера проведення всебічного економічного аналізу його діяльності. Особливу увагу слід приділити оцінці зовнішньоекономічної активності.

Комплексний аналіз зовнішньоекономічної діяльності підприємства охоплює такі ключові аспекти:

- оцінка рівня виконання контрактних зобов'язань перед закордонними партнерами, визначення ефективності співпраці, а також її переваг і недоліків;

- дослідження конкурентної позиції підприємства та його продукції на міжнародних ринках;

- виявлення тенденцій розвитку зовнішньоекономічної діяльності шляхом аналізу динаміки її обсягів;
- оцінка ефективності використання ресурсів з метою мінімізації небажаних відхилень від визначених стратегічних цілей;
- ідентифікація факторів, які сприяли або, навпаки, завадили досягненню оптимальних результатів у зовнішньоекономічній діяльності;
- оцінка фінансової стійкості підприємства.

Головною метою такого аналізу є підвищення ефективності діяльності підприємства та виявлення резервів для його подальшого розвитку.

Критерії оцінки ефективності залежать від рівня здійснення ЗЕД. Наприклад, С. Бестужева пропонує використовувати рентабельність активів як основний показник ефективності діяльності підприємства, а також враховувати вплив як внутрішніх, так і зовнішніх факторів [4],

Групи показників ефективності ЗЕД підприємства поділяють на [5]:

1. Абсолютні – обсяги експорту та імпорту, накладні витрати, кількість укладених контрактів.

2. Відносні – індекси динаміки експорту та імпорту.

3. Структурні – товарна та географічна структура ЗЕД.

4. Ефективності – валютна ефективність, економічний ефект від експортно-імпортних операцій, ефективність використання імпортного обладнання.

Т. Хоменко та П. Круш акцентують увагу на важливості визначення коефіцієнтів виконання контрактних зобов'язань та показників валютної ефективності імпорту, що дозволяє проводити оцінку доцільності угод як у процесі їх укладання, так і за результатами виконання [6]. Також важливе значення має рівень організації управління експортною діяльністю, який залежить від маркетингової політики підприємства, кваліфікації менеджерів, витрат на просування продукції на зовнішніх ринках.

Узагальнюючи підходи до оцінки ефективності ЗЕД, можна виокремити три ключові групи показників:

1. Показники ефективності експорту.

2. Показники ефективності імпорту.

3. Показники загальної ефективності ЗЕД.

Оцінювання ефективності експорту здійснюється шляхом визначення чистої виручки в іноземній валюті, перерахованої у національну валюту, у співвідношенні до вартості експорту у внутрішніх цінах. Показник імпортової ефективності визначається як співвідношення вартості імпортованої продукції на внутрішньому ринку до витрат на її придбання. Загальний коефіцієнт ефективності ЗЕД відображає прибутковість зовнішньоторговельних операцій у співвідношенні до понесених витрат [7, с. 71].

Впровадження системи моніторингу ефективності ЗЕД дозволяє підприємству оперативно реагувати на зміни ринкового середовища, виявляти потенційні проблеми та розробляти ефективні стратегії розвитку зовнішньоекономічної діяльності.

Отже, ефективність зовнішньоекономічної діяльності підприємства визначається здатністю адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі, забезпечувати оптимальне співвідношення витрат і доходів та приймати обґрунтовані управлінські рішення. Відсутність єдиного методичного підходу до оцінки цієї ефективності ускладнює аналіз і планування зовнішньоекономічних операцій, що може призводити до інформаційних розривів у процесі ухвалення рішень.

Вдосконалення методик оцінки дозволить підприємствам більш точно визначати напрями розвитку зовнішньоекономічної діяльності, оптимізувати торговельні операції та підвищити конкурентоспроможність на міжнародних ринках. Використання системного підходу до оцінки ефективності сприятиме формуванню стійких стратегій зовнішньої торгівлі та забезпеченню фінансової стабільності підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Семенов Г. А., Семенов А. Г. Економічна ефективність зовнішньоекономічної діяльності акціонерного товариства. Економічний вісник Донбасу. 2009. № 4 (18). С. 54–59.
2. Братанич М. В., Полозова Т. В. Визначення сутності економічної ефективності та класифікація її видів. Економіка промисловості. 2010. № 4. С. 153–155.
3. Козак Ю. Г., Логвінова Н. С., Баганова Т. В. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: сучасні особливості функціонування та аналізу розвитку. Одеса: ОНЕУ, 2012. 182 с.
4. Бестужева С. В. Теоретико-методичні аспекти вибору форми фінансового забезпечення зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Економіка та суспільство. 2023. № 47. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-60> (дата звернення: 05.03.2025).
5. Мельник О. Г., Передало Х. С., Горошко Ю. В. Оцінювання результативності управління зовнішньоекономічною діяльністю на основі цільових показників. Менеджмент та підприємництво в Україні. 2021. № 2(6). С. 72–81.
6. Хоменко Т. Ю., Круш П. В. Методичні підходи до оцінки ефективності управління зовнішньоекономічною діяльністю. Актуальні проблеми економіки та управління. 2017. № 11. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/102593> (дата звернення: 05.03.2025).

7.Моргун Г. В. Концепція стратегічного управління експортно-імпортою діяльності підприємства. Вісник Хмельницького національного університету. 2014. № 2. С. 71–77.